View the original article

ПОЛІТИКА

Микола Матусевич і УГГ. «Рядовий боєць антирадянської війни»

Радіо Свобода

06 листопада 2026, 18:43

До 50-ї річниці створення Української Гельсінської групи Радіо Свобода нагадує про те, з якою метою українські інтелектуали створили цю організацію, що вони робили і чому їх так люто переслідував радянський режим.

▸ Українська Гельсінська група (УГГ)

7 років суворого режиму, з них 10 місяців – у карцері

19 липня 2026 року співзасновнику Української Гельсінської групи, політв'язню радянських часів Миколі Матусевичу виповнилося 80 років. Про 7 років суворого режиму, хворе серце, «помилування» і переконання читайте в матеріалі Радіо Свобода.

(Текст вперше був опублікований у 2020 році кореспонденткою Радіо Свобода Богданою Костюк (1964–2020)

«Рядовий боєць антирадянської війни» – так журналіст Радіо Свобода **Сергій Набока** називав політв'язня радянських часів **Миколу Матусевича**.

«Я нічого героїчного не робив – просто займався тим, до чого тяглась душа: боронив людську гідність», – казав сам Матусевич.

Микола Матусевич народився 1946 року в селі Матюші поблизу Білої Церкви, що на Київщині. Навчався на історичному факультеті Київського університету, але не довчився. На четвертому курсі студента Матусевича відрахували нібито за погане навчання, а насправді – за неприховані симпатії до репресованої інтелігенції.

Це проявилося тоді, коли у 1977-му Миколу Матусевича арештували разом з **Мирославом Мариновичем**, звинувативши в «антирадянській агітації і пропаганді», а також у «хуліганстві» за подіями чотирирічної давності.

Судили Матусевича у Василькові, але у судовому засіданні він участі не брав. Вирок отримав з максимальним терміном – 7 років таборів суворого режиму та 5 років заслання. Відбувати покарання тридцятилітнього Матусевича відправили у табір ВС-389/35 на станції Всехсвятська Чусовського району Пермської області.

Тиску, цькуванню і нападам піддавалися рідні та друзі Миколи Матусевича. Дружину побили, публічно ганьбили, сестру примушували на зборах «відмежовуватися від антирадянських дій» брата.

Михайлина Коцюбинська згадувала: «Я не могла вийти з роботи бодай на хвилину у побутових потребах, щоб мені не вліпили догану. Такий собі «маленький терор». Це посилилося, коли почала діяти Гельсінська група. Сама я до неї не належала, але приятелювала із засновниками групи – Мариновичем, Матусевичем і Марченком. Коли їх заарештували, у мене провели обшук».

Микола Матусевич. Архівне фото

Підписував листи та звернення про порушення прав ув'язнених, брав участь у протестних голодуваннях та страйках. За це 9 разів потрапляв у табірний карцер

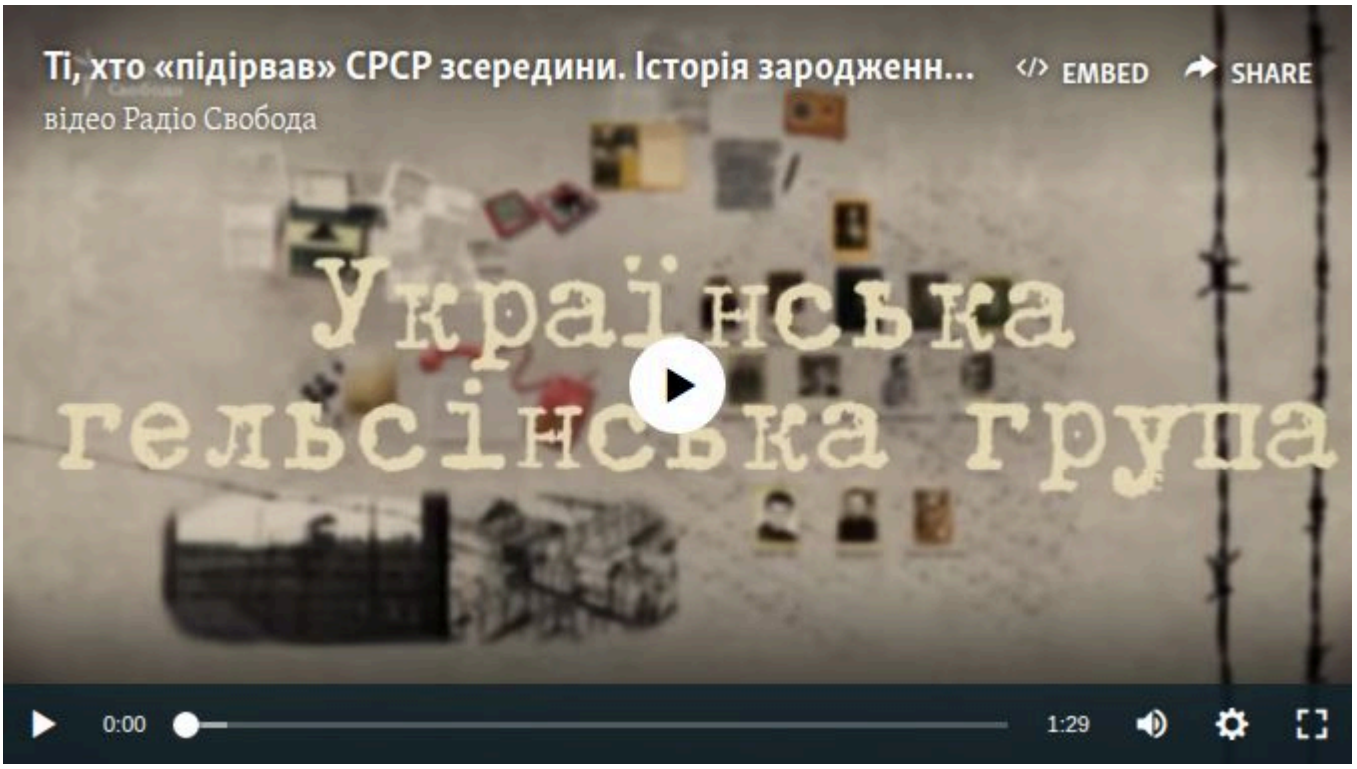
Матусевич, між тим, і у неволі залишався самим собою: підписував листи та звернення про порушення прав ув'язнених, брав участь у протестних голодуваннях та страйках. За це 9 разів потрапляв у табірний карцер, де загалом – маючи хворе серце і гіпертонію – провів 10 місяців.

Матір Миколи Матусевича вимагала звільнити сина і звернулася за допомогою «до всіх людей доброї волі». КДБ, за властивою «чекістам» тактикою, пообіцяло матері дати побачення із сином, якщо та вмовить його покаятися.

Натомість у 1980 році Микола Матусевич отримав нове тирічне тюремне ув'язнення, яке відбував у Татарській АРСР.

Далі було заслання у Читинській області, з якого, після «помилування» у 1988 році, Матусевич відмовився повертатися, вимагаючи повної реабілітації.

Десять років тому, до 40-річчя створення УГГ, Радіо Свобода зібрало факти, записало багато інтерв'ю і створило цикл публікацій про членів Української Гельсінської групи для спеціального проєкту – «Вони підірвали СРСР зсередини».

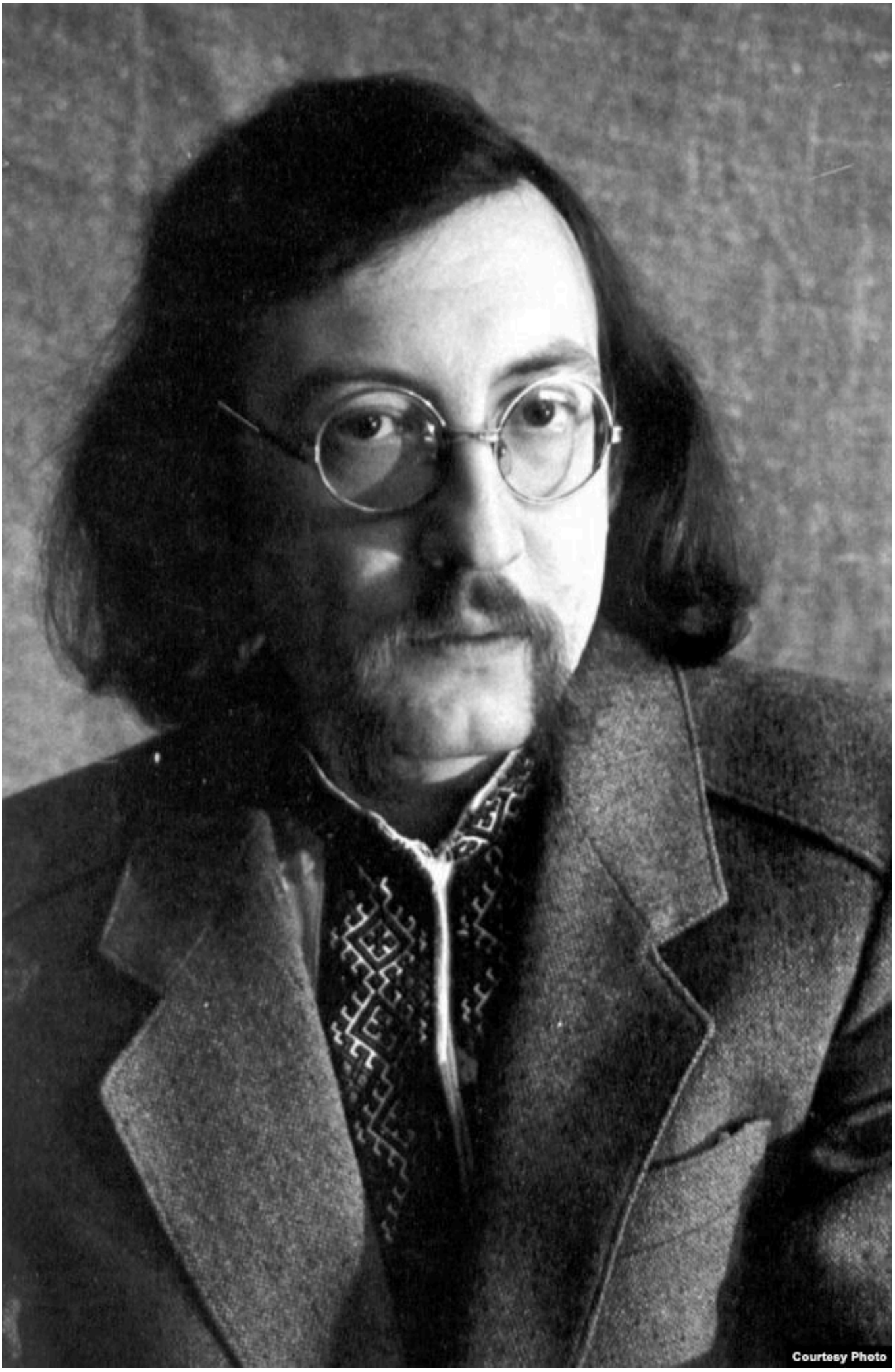
«Поки будуть радянські підходи, правозахисникам буде чим займатися»

Повернувшись у 1989 році із заслання Микола Матусевич продовжив робити те, за що його переслідувала система.

«Допоки радянська система, радянські люди й підходи продовжуватимуть владарювати, правозахисникам буде чим займатися», – пояснював Матусевич свою діяльність після проголошення Незалежності України.

Микола Матусевич був категорично проти того, щоб дисиденти, колишні політв'язні йшли працювати в органи державної влади.

Бажання надавати людям підтримку у боротьбі з системою, розуміння необхідності поширення знань про права людини, привело колишнього політв'язня на Радіо Свобода. Зокрема, Микола Матусевич став співавтором програми Сергія Набоки «Права людини. Українські реалії».

Сергій Набока. Архівне фото

Микола Матусевич багато знав також про злочини радянської влади, скоєні проти українського селянства: так зване «розкуркулення» і Голодомор. З його розповідей ті, хто нічого не знав про це, могли осягнути масштаб трагедії. Колегам з Радіо Свобода Матусевич показав пагорб за околицею його рідного села і пояснив: «Тут у голод людей ховали, звозили з села і скидали в одну могилу».

У прощальному слові до Сергія Набоки, який раптово помер у січні 2003 року, Микола Матусевич сказав: «Ми вже позабували, які були у нас 70-80-ті роки.

Микола Матусевич під час інтерв'ю агентству EFE-EPA у своєму будинку в місті Василькові, що за 25 кілометрів від Києва, 16 грудня 2021 року

Я пригадую, що на вулиці люди часом переходили дорогу, щоб не привітатися з моєю мамою. А на початку 80-х – це взагалі такий був період, що страх опанував практично все. І от знайшлися четверо молодих людей: Набока, Мілявський, Чернявська, Лохвицька, котрі не побоялися висунути вимоги, щоб до політв'язнів ставилися по-людськи і вимагати їм свободи. Дякую, Набоко, що ти захищав мене тоді, коли я сидів на нарах...».

▸ Члени Української Гельсінської групи

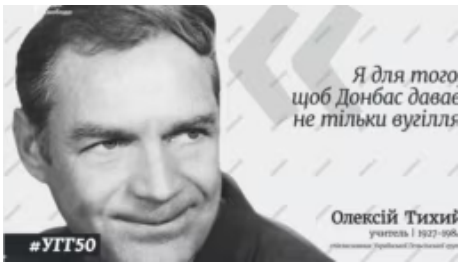
Клікніть, щоб відкрити проект про УГГ:

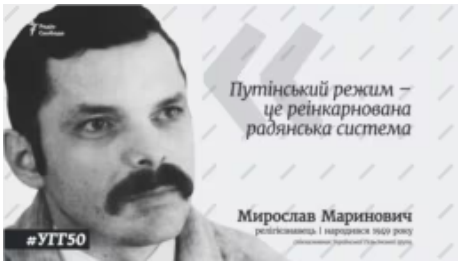
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Іван Кандиба і УГГ. Як львівський правник виборював незалежну Україну та пройшов 22 роки таборів

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Олекса Тихий і УГГ: історія опору русифікації на Донбасі та ціна українського слова в СРСР

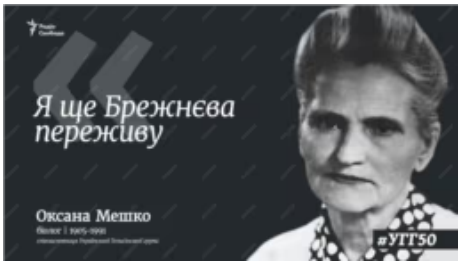
ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Треба покінчити з чекістськими метастазами»: співзасновник УГГ Мирослав Маринович про боротьбу з СРСР та путінським режимом

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Микола Руденко. Філософ, співзасновник УГГ. За що його переслідували в СРСР

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Козацька матір» і УГГ. Оксана Мешко, яку в 76 років режим СРСР відправив у заслання до Охотського моря

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Петро Григоренко і УГГ. Як радянський генерал виступив проти режиму СРСР і відкрив світу «імперію зла»

Україна | Політика | Культура | Суспільство | Важливе на Свободі | Українська Гельсінська група

© Радіо Свобода, 2026 | Усі права застережено.